

власність у вигляді інноваційного продукту, тобто промисловим підприємствам і зовсім не сказано нічого про тих, хто цю власність створив – вчених, конструкторів, технологів, менеджерів тощо.

Література

1. Аналітична довідка про стан виконання заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Держ. комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2004. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gou.ua/kompred/control/uk>
2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
3. Варналій З.С. Коопераційні зв'язки малих, середніх та великих підприємств / З.С. Варналій // Малий і середній бізнес. – 2001. №1–2. – С. 7.
4. Вікіпедія бізнес-інкубатор [Електронний ресурс]: <http://www.nbu.gov.ua/>
5. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко – Харків: Кон. 6. Економічна активність населення України 2005: Стат. збірник. / Державний комітет статистики України: №9/2–18/247 від 18.07.2006 р. – 239 с.
7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Зайнятість та ринок праці: міжвід. наук. зб. – 1995. – Вип. 3. – 132 с.
9. Закон України «Про інноваційну діяльність» / Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №36. – Ст. 266.

10. Колот А. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2007. – №4. – С. 6.
11. Марцинкевич В.И. Экономика человека: Учебн. Пособие / В.И. Марцинкевич, И.В. Соболева. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 286 с.
12. Одесский инновационный бизнес-инкубатор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessincubator.org.ua/>
13. Світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування інноваційних структур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/>
14. Семиноженко В. Економіка знань: потрібна гра на своєму полі // День. – 27.04.2004.
15. Середній клас та його роль у формуванні інтелектуального капіталу суспільства [Електронний ресурс]: Інформація підготовлена Київським державним центром науково-технічної і економічної інформації для бюлетня «Світ інтелектуальної власності» Міністерства освіти і науки України (КиївЦНТЕІ). – Режим доступу: <http://mstu.gov.ua/>
16. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін.-т стратегіч. досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європейської інтеграції України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
17. Хруцкий В. Как стать предпринимателем / В. Хруцкий // США: экономика, политика, идеология. – 1992. – №9. – С. 90–102.

О.І. ПОПРОЗМАН,
к.е.н., доцент, Європейський університет

Загальні аспекти оптимізації залучення інвестицій в економіку України

Досліджено процес залучення іноземних інвестицій в економіку України і його роль у забезпеченні економічного відродження та прискорення економічного зростання як на макро-, так і на мікрорівні.

Ключові слова: іноземні інвестиції, економічне відродження, економічне зростання.

Исследован процесс привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины и его роль в обеспечении экономического возрождения и ускорения экономического роста как на макро-, так и на микроуровне.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, экономическое возрождение, экономический рост.

Investigation of foreign investment in Ukrainian economy and its role in promoting economic recovery and accelerating economic increase at both the macro- and micro-level.

Постановка проблеми. Значення іноземних інвестицій у забезпеченні розвитку економіки країни важко переоцінити. Проте тільки високий рівень залучених іноземних інвестицій ще не га-

рантує досягнення прийнятних темпів економічного зростання. Важлива не кількість інвестицій, а їхня якість, ефективність їх розподілу та використання. Розв'язати проблему залучення іноземних інвестицій в економіку України можна тільки за умов поліпшення макроекономічної ситуації у країні в цілому, на основі послідовної реалізації системи взаємопов'язаних економічних, правових, організаційних та інформаційних заходів, таких як:

- удосконалення нормативно-правового поля на основі його стабільності;
- надання іноземним інвесторам довгострокових перспектив співробітництва;
- розбудова системи економічного заохочення;
- удосконалення управління і організаційного механізму регулювання інвестиційного процесу;
- посилення міжнародного співробітництва і формування міжнародного іміджу України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У працях К.В. Паливоди, Я.В. Петренка, Л.М. Яцуна, О.В. Ольшанського, В.М. Селютіна, В.М. Бредіхіна, А.О. Близнюка зазначено, що

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

економіка України потребує залучення в основному стратегічних інвесторів, оскільки лише вони реально можуть збільшити обсяги капіталовкладень у виробничі і невиробничі фонди. Портфельні інвестори реально не забезпечують фінансування розвитку підприємницьких структур, а лише носять спекулятивний характер. Найбільш перспективними формами залучення іноземних інвестицій, на мою думку, є часткова участь іноземних інвесторів у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств.

За економічним потенціалом Україна входить до першої шістки країн Європи. Об'єктивно це мало б визначити істотну роль нашої країни у міжнародному територіальному поділі праці. Проте частка України у світовій торгівлі досі не надто висока. Недостатньо використовуються можливості для міжнародної кооперації зовнішніх інвестицій тощо. Попри це українська продукція добре відома у багатьох країнах: для деяких країн та регіонів Україна є важливим партнером в економічній співпраці.

Метою статті є визначення ролі державної інвестиційної політики як невід'ємної складової соціально-економічних перетворень, реформування системи державного управління відповідно до європейських демократичних принципів та як засобу активізації сукупного економічного, соціального, ресурсного потенціалу країни для забезпечення економічного зростання.

Вклад основного матеріалу. Проблемність вирішення інвестиційних питань та питань формування національного капіталу в Україні пов'язані з тим, що вона є державою з яскраво вираженими регіональними диспропорціями за економічними, соціальними і суспільно-політичними параметрами. У 90-х роках ХХ ст. до факторів, що стимулювали поглиблення міжрегіональних відмінностей, додалися: глибока і всеохоплююча соціально-економічна криза, яка по-різному вплинула на розвиток країни; недосконалість нормативно-правової у сфері управління економікою; низький рівень внутрішнього виробництва з одночасною, переважно односторонньою, зовнішньою направленістю господарських зв'язків на суміжні держави; незавершеність правового оформлення механізму бюджетного регулювання.

Сьогодні уряду поступово вдається створювати сприятливі умови для залучення вітчизняних та зарубіжних інвесторів на державному рівні. Проте створення сприятливого інвестиційного клімату робиться протягом тривалого періоду і вимагає поступових і виважених кроків з боку керівництва будь-якої держави. Важливо заслужити довіру інвестора, створити мотиваційні чинники для бажання працювати на вітчизняному ринку.

Розгляд ситуації, що складається у виробничій сфері світової економіки, показує, що з послабленням міждержавних бар'єрів все більш важливим фактором розвитку промислових фірм стають зовнішньоекономічні операції, в тому числі іноземне інвестування. Одним з ефективних джерел інвестування в Україні державні інвестиції. Проте ситуація у цій державній інвестиційній сфері ще далека від бажаної. Державні інвестиції в основний капітал значною мірою спрямовуються на ліквідацію наслідків стихійних лих та техногенних аварій, а сприятливих умов для за-

лучення вітчизняних та зарубіжних інвесторів на державному рівні не створено. Інвестиції у виробництво здійснюються переважно за рахунок колективної та приватної форм власності і тому зосереджені в економічно найпотужніших регіонах. Спостерігається значна асиметрія та розпорошеність в регіональному розподілі інвестицій в основний капітал, в тому числі за рахунок коштів держбюджету. За загальним обсягом капітальних вкладень виділяються м. Київ, Донецька, Одеська Дніпропетровська та Харківська області [7].

Світовий досвід свідчить, що країни які формують ринкову економіку не в змозі вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій, тому що залучаючи підприємницький, державний та змішаний капітал до своєї економіки, вони отримують доступ до сучасних технологій, методів управління тощо. Крім того, іноземні інвестиції сприяють заходам макроекономічної стабілізації. Важкий економічний стан, що склався в Україні з перших кроків її існування як незалежної держави, також примусив країну звернутися по допомогу до зовнішніх джерел інвестування своєї економіки.

Одночасно відомо, що інтереси іноземних інвесторів майже ніколи не збігаються із загальнонаціональними інтересами країни – реципієнта інвестицій і за ступенем їх збігу іноземних інвесторів поділяють на добросовісних, недобросовісних та псевдоінвесторів.

Сформований у 2009–2010 роках потенціал економічного зростання має подвійну основу. У 2009–2010 роках стимуляційну функцію зростання реальної економіки відігравали головним чином екстенсивні чинники – нарощування економіки за рахунок завантаження вільних виробничих потужностей, використання наслідків глибокої девальвації гривні в період світової фінансової кризи, погашення боргів внутрішніх та зовнішніх тощо. Однак на кінець 2010 року названі чинники себе фактично вичерпали.

Ці та інші причини дають підстави для висновку про початок формування в Україні інвестиційної моделі економічного зростання. Йдеться про формування основ моделі, які мають бути закріплені економічною політикою стимулювання інвестиційного процесу [6]. Під інвестиційним кліматом прийнято розуміти сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, які впливають на процес інвестування народного господарства та окремих підприємств, компаній, галузей. Слід особливо наголосити, що в даному визначенні не проводиться поділу між вітчизняними та іноземними інвестиціями. Це дає змогу розглядати насамперед базові чинники, які впливають на підприємницьку та економічну активність в країні.

З огляду на комплексність та багатофакторність самого процесу інвестування, до складових інвестиційного клімату слід включати: природно-географічні умови: геостратегічне положення, забезпеченість природними та людськими ресурсами; сучасну економічну динаміку країни: знаходження на етапі піднесення чи спаду, рівень інвестування, стабільність національної валюти, показники фінансової стабільності тощо; стратегію і тактику державної політики: прозорість та послідовність, здатність реалізувати поставлені стратегічні цілі та дотримуватись поточних зобов'язань, структурну, бюджетну, грошово-кредитну, валютну політику, ставлення до іноземних інвесторів; стан внутріш-

ного ринку країни: перспективи реалізації результатів виробничої діяльності, рівень доступу до виробничих ресурсів; наявний виробничий потенціал країни: його ресурсозабезпеченість, здатність до виробництва інвестиційних товарів, потреба в інвестиціях; фінансову систему країни: її спроможність до акумулювання фінансових ресурсів, забезпечення їхнього руху та цільового використання; податкову систему країни: рівень податкового навантаження, наявність податкових стимулів до інвестування; ринок праці: наявність вільних трудових ресурсів, вікову структуру робочої сили, рівень професійної кваліфікації, наявність виробничої культури; інституційну систему країни: урегульованість відносин власності, розвиток ринкових інститутів, інституції з підтримки інвестицій, інформаційне забезпечення, розвиток підприємницької, правової культури бізнесу; зовнішньоекономічні відносини країни: динаміку і структуру імпортно-експортних операцій та капіталопотоків, участь у різного роду міжнародних організаціях та угодах; соціально-політичну ситуацію в країні: рівень соціальної напруженості, послідовність державної політики, перспективи її подальшої динаміки; правове поле: характеристики національного законодавства, спроможність держави до забезпечення виконання його вимог та наявність відповідної інфраструктури, рівень розвитку корупції, «тінізації» економіки [1].

Сукупність чинників, які складають інвестиційний клімат, можна розділити на дві основні групи: регуляторні та макроекономічні. Регуляторні чинники відображають вплив на інвестицію з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, оподаткування, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо. Очевидно, що цей вплив може бути швидко та досить радикально змінений внаслідок прийняття певних рішень адміністративного характеру. Значною мірою це стосується навіть корупції: хоча, як явище, подолати її одномоментно неможливо, конкретний випадок може бути подоланий негайно. Ризики інвестиціям з боку регуляторних чинників можуть бути подолані в ході безпосередніх домовленостей між інвестором та представниками державної влади (в офіційному чи неофіційному порядку).

Макроекономічні чинники відображають значно більш глибокі залежності та стосуються характеристик макроекономічного (а також інституційного) середовища, в якому розгортається інвестиція – динаміки грошово-кредитної сфери, стану внутрішнього ринку, рівня ресурсної забезпеченості тощо. Вплив з боку цього середовища є неперсоніфікованим та обумовлений дією об'єктивних ринкових законів, а відтак є довгостроковим та практично не підлягає врегулюванню, а отже просто враховується в процесі розробки інвестиційного проекту. Надання інвестору певних пільг чи преференцій може тимчасово перевести проблему на регуляторний рівень. Проте в цьому разі ефективність реалізації інвестиції стає цілком залежною від адміністративних рішень органів державної влади. На нашу думку, іноземний інвестор в змозі впливати на макроекономічні чинники, формуючи та лобіюючи власну позицію стосовно побудови макроекономічної політики держави-реципієнта [5].

Іноземні інвестори вважають привабливими для інвесторів ринками східноєвропейських економік: дешево, але кваліфіковану

робочу силу; довгостроковий потенціал ринку; наявність багатих природних ресурсів; наближеність до ринку Європейського Союзу. Враховуючи деградацію науки і освіти в Україні, постійний вплив найбільш кваліфікованих кадрів за кордон та значний рівень витрат на користування природними ресурсами, в найближчій перспективі іноземних інвесторів можуть приваблювати лише потенціал українського внутрішнього ринку та вигідне географічне розташування України. Останній чинник нині використовується незадовільно, про що свідчить різке скорочення частки провідного європейського інвестора – Німеччини. Інша проблема, яка перешкоджає динамічному надходженню в Україну європейських інвестицій – конкуренція за залучення інвестицій з боку центральноєвропейських країн (Польщі, Угорщини, Чехії, Словаччини, країн Балтії). Усі вони розташовані ближче до Європейського Союзу, визначаються «географічним і культурним спорідненням». Очевидно, що ці переваги центральноєвропейських країн над Україною є факторними, і їхня нейтралізація можлива лише за умови створення більш сприятливого інвестиційного клімату.

Протягом останніх років при формуванні економічної політики в Україні постійно наголошувалося на необхідності створення сприятливих умов для залучення іноземних інвесторів. Серед таких умов, як правило, називаються досягнення стабільності національної грошової одиниці, балансування бюджету, мінімізація інфляції. Між тим досить часто засоби, за допомогою яких досягалися зазначені цілі, об'єктивно вели до погіршення підприємницького та інвестиційного середовища в країні. Йдеться, зокрема, про політику високих процентних ставок, які гальмували інвестиційні процеси, демонетизацію економіки та зменшення платоспроможного попиту підприємств та населення на внутрішньому ринку, посилення фіскального тиску з метою бюджетної консолідації, політику «дорогої гривні» тощо [2].

Таким чином, фактично під гаслом сприяння залученню іноземних інвесторів спостерігалось витіснення з бізнесу, а зрештою – з країни чи з легальної економіки вітчизняних капіталів. Збільшення питомої ваги іноземних інвестицій у валових капіталовкладеннях в українську економіку свідчить про «ефективність» такого витіснення. За посередництва державної політики відбувалася своєрідна «конкуренція» між зарубіжними та українськими інвесторами з цілком передбачуваним результатом. Власне, постійне зменшення темпів приросту ПІІ свідчить про те, що і для іноземних інвесторів заходи, які вживалися, виглядали не досить привабливо.

На жаль, останнім часом спостерігається зменшення сприятливості геостратегічних чинників для інвестицій в українську економіку. Сьогодні Україна має сформовану систему зовнішньої заборгованості перед міжнародними фінансовими організаціями, що програмує процес «передачі» частини суверенітету «світовому фінансовому уряду». Наслідком є посилення недовіри з боку традиційних зовнішньоекономічних і зовнішньополітичних партнерів. Українська економіка за своєю структурою не є самодостатньою, а криза, що триває, та блокування реструктуризації очевидно не дадуть змоги в близькому майбутньому сформувати на території України замкнені промислово-інвестиційні комплекси. Затягування процесів реструктуризації та модернізації інду-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

стріальної основи української економіки утримує Україну як державу поза межами сусідніх з нею гео економічних регіонів.

Критичного значення досягла загальна деградація транспортної інфраструктури, розташованої на території країни. Як наслідок, володіння транзитною територією не приносить Україні потенційного економічного зиску, оскільки транзитна територія перестає використовуватися для легальних вантажопотоків ТНК і торгово-економічних блоків. Транзитні функції набувають в Україні «тіньового» характеру, що призводить до втрати бюджетних надходжень, закріплення за українською територією негативного міжнародного іміджу. Отримання російськими фінансово-промисловими групами права власності (варіант – довгострокова концесія) на транзитні трубопроводи, стратегічні підземні сховища та НПЗ фактично девальвує геостратегічний статус України як транзитної держави [3].

Однієї лише наявності в Україні політичної волі та прагнення інтегруватися в одне із субрегіональних утворень (ЄврАзЕС, чи ЄС) буде недостатнім для бажаного успіху. Розгортаються процеси, здатні вже найближчим часом призвести до «виштовхування» України із зони СНД і позбавити українську економіку перспектив входження найближчим часом у будь-який гео економічний регіон чи торгово-економічне об'єднання.

Гео економічна невизначеність провокує процеси фінансово-економічної експансії вздовж всього периметру українського кордону. Справа в тому, що в Україні адміністративно-галузєва модель управління вже не працює, а процес формування загальнонаціонального ринку на основі товарно-грошових інструментів ще не завершений. У цих умовах посилюється територіальна сегментація і диференціація регіонів, де-факто відбувається м'яке втягування окремих українських регіонів у зону торгово-економічного і зовнішньополітичного впливу прикордонних країн (Польща, Туреччина, Угорщина, Росія), що динамічно розвиваються, у формі фактично нерегульованого урядом України інвестування [4].

Висновки

Отже, попри певні позитивні тенденції, відзначені в динаміці економіки України є всі підстави констатувати збереження в Україні негативного інвестиційного клімату. Кінцевим чином, цей складний комплекс взаємопов'язаних чинників може визначатися інвестором лише суто індивідуально. В будь-якому разі головним джерелом інформації для потенційного інвестора весь час залишатимуться не стільки офіційні повідомлення щодо «гостинності» країни, скільки фактичний потік ПІІ до країни та думки щодо перспективності ведення бізнесу в ній практичних інвесторів.

Література

1. Паливода К.В. Капітальні інвестиції (на прикладі житлового будівництва в Україні): монографія / К.В. Паливода. – К.: Знання, 2009. – 711 с.
2. Петренко Я.В. Трансформація приватних заощаджень в інвестиції в транзитивній економіці: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. / Я.В. Петренко. – Х., 2009. – 18 с.
3. Яцун Л.М., Ольшанський О.В. Інвестиції в торгівлю: теорія та практика: монографія / Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі / Л.М. Яцун, О.В. Ольшанський. – Х.: ХДУХТ, 2009. – 192 с.
4. Бредіхін В.М. Міжнародні інвестиції: навч.-метод. посібник / Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т / В.М. Бредіхін. – Х.: ХНАДУ, 2008. – 268 с.
5. Іноземні інвестиції як чинник розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: матеріали міжнар. наук.-техн. конф., 17 жовтня 2008 р. / Дніпропетровська обласна держадміністрація; Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності; Товариство «Знання» України; Кафедра політекономії Національної металургійної академії України / В.М. Тарасевич (заг. ред.). – Д.: Товариство «Знання» України, 2008. – 107 с.
6. Мацибора Т.В. Іноземні інвестиції в АПК України: моногр. / Т.В. Мацибора. – К.: ННЦІАЕ, 2008. – 186 с.
7. Пшик Б. І., Сарахман О. М., Фінансові інвестиції банків: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Національний банк України; Університет банківської справи / Б. І. Пшик (ред.). – К.: УБС НБУ, 2008. – 196 с.